

**DE SINT PIETERSBERG,
VERLEDEN EN TOEKOMST.**

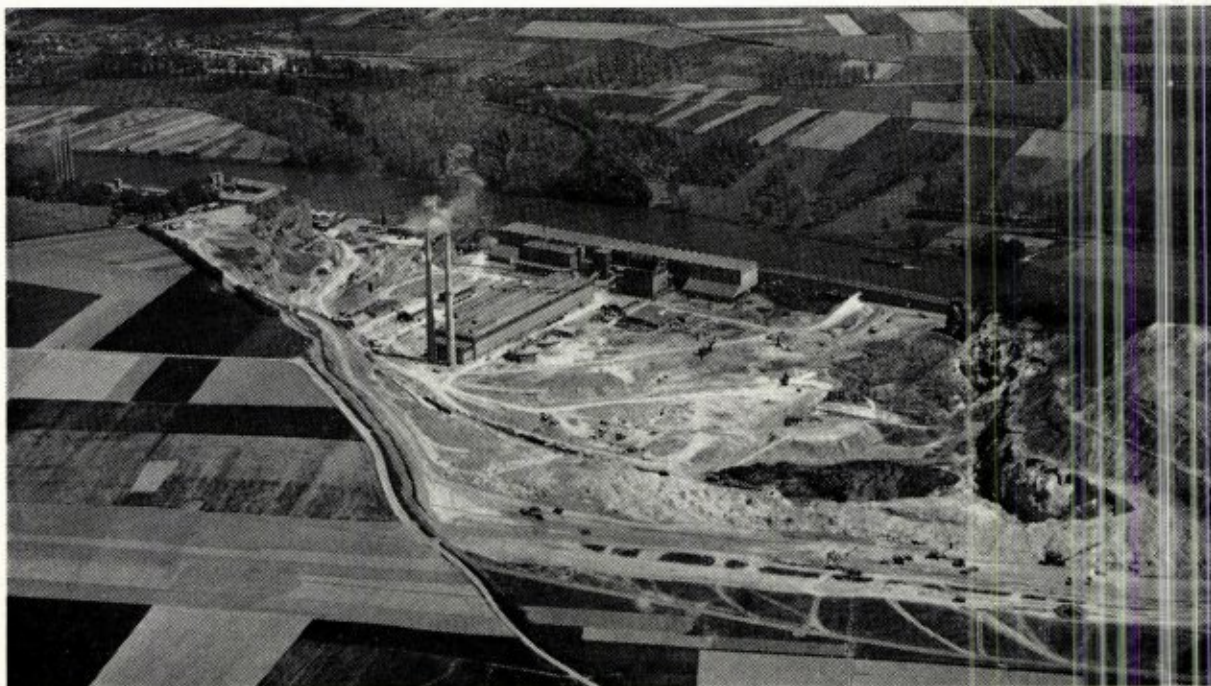
door
P. J. van NIEUWENHOVEN

Een excursie na de jaarvergadering over de Sint-Pietersberg, la montagne maudite, zoals mevr. Minis hem eenmaal heeft genoemd, zou die in onze tijd nog wel voldoende aantrekkelijkheden kunnen opleveren op natuurhistorisch gebied?

De jammerlijke geschiedenis van deze in onze eeuw verdwijnende berg is reeds vele malen in dit Maandblad beschreven. En dat begon reeds vóór het optreden van de verschillende cement-industrieën! In een van de eerste jaargangen klaagden De Wever en Cremers reeds over de achteruitgang van de flora, doordat deze als internationaal gemeengoed werd beschouwd, waarvan zich ieder die maar wilde meester mocht maken; waarvan hij naar hartelust kon roven, plunderen enz. De grootste botanische schatten groeiden aan de oostzijde van de berg, op de steile kalkrijke helling, die naar het Maasdal voert. Dank zij de voedselrijkdom en de beschutte standplaats groeiden hier nog al wat soorten,

die in Midden-Europa, en zelfs aan de Middellandse Zee hun hoofdverspreidingsgebied bezitten. Ondergronds bevonden zich hier de befaamde grotten met een fauna, waarvan de vleermuizen de grootste bekendheid hebben gekregen. En bij de winning van de kalksteen kwamen hier vooral de fossielen te voorschijn, die er de oorzaak van waren dat de namen van de Maas en van Maastricht over de hele wereld werden verspreid. Over de cultuurhistorische betekenis van de grotten zijn maar weinig artikelen in ons maandblad te vinden. Daarvoor zal men in andere publicaties moeten zoeken.

De grote catastrofe begon toen juist op deze belangrijke oosthelling opnieuw een kalkgroeve in bedrijf werd genomen, die reeds op het einde van de vorige eeuw was geëxploiteerd. De Cimenteries et Briquetteries réunies de Bonne Espérance verzekerden dat het slechts om een afgraving ging van 1½ ha! Toch regende het protesten uit het gehele land. Desondanks verleenden B & W van Maastricht in 1925 vergunning aan de inmiddels op het terrein verschenen Enci het bedrijf op grotere schaal voort te zetten. Dit paste geheel in de deviezenpolitiek van

E.N.C.I. groeve in 1957. Foto K.L.M.

de regering: hoe minder er cement behoefde te worden ingevoerd uit het buitenland — België, dat voor de fabricage van cement ook de St.-Pietersberg gebruikt in de fabriek te Lixhel —, hoe beter het was. „De vraatzucht van de kleine bracht van kindsbeen af ontsteltenis teweeg: Wat de eeuwen door als natuurmonument was ontzien en waar allen steeds genoeg van hadden beleefd eiste de jonge telg voor zich alleen op en schrokte daarvan hele brokken naar binnen” (Mevr. Minis: Over een berg en een Kuil, 1947). Ten gevolge daarvan ontbrandde weldra een nog veel grotere strijd tussen cultuur- en natuurminnend Nederland en de Enci, die ter uitbreiding van de produktie een concessie vroeg voor niet minder dan 60 jaar. In 1946 werd de St.-Pietersberg tot natuurmonument verklaard van nationale betekenis, en elk voorgenomen werk er op onderworpen aan het toezicht van de president van de Dienst van het Nationale Plan. In 1947 werd een internationale commissie opgericht: la Commission Belgo-Néerlandaise pour la Protection de la Montagne St. Pierre.

Intussen werd een provinciale commissie ingesteld om over de gevraagde afgraving advies uit te brengen. Hierin waren cultuur- en natuurhistorische belangen maar zwak vertegenwoordigd. Toch heeft deze commissie zich tot het uiterste verzet tegen het verlenen van de concessie, en gaf pas toe, onder protest, op aandrang van de regering! De Gedeputeerde Staten van Limburg konden toen ook niet veel anders meer doen dan toegeven.

De voorstanders voor het behoud van de berg hadden wel degelijk oog voor de behoeften van het land, dat na de verwoestingen van de oorlog aan de wederopbouw moest beginnen, dat wegen en industrieën moest uitbreiden, en een grote achterstand in de woningbouw had in te halen. Dit alles vroeg immers om tonnen cement. Zij wilden echter voorkomen dat de St.-Pietersberg het slachtoffer werd van deze cementhonger. Er zijn immers genoeg plekken in Zuid-Limburg aan te wijzen, waar de kalksteen gewonnen kan worden zonder aantasting van natuurschoon en zonder opoffering van historische unieke gangenstelsels. Aan de andere kant gaf de N.V. Enci bij herhaling blijk wel degelijk de belangen van wetenschap en natuurbescherming te erkennen. Zij zat echter met haar fabriek toe-

vallig op de St.-Pietersberg door de overneming in 1925 van de daar reeds bestaande vestiging van de Bonne Espérance!

Toch beschouwde men de strijd tussen de vertegenwoordigers van cultuur en wetenschap met die van de industrie als een gevecht van enkelen tegen het algemeen belang! (Rommedou o.a. in de *Gazet van Limburg* 1948). In onze tijd is gelukkig het inzicht doorgebroken dat wetenschappelijke waarden gemeengoed zijn van heel het volk, en dat ongecultiveerde gebieden, vooral die in de buurt van industrie-centra, hoog noodzakelijk behouden moeten blijven vanuit het oogpunt van recreatie.

Nadat de concessie verleend was waardoor de afgraving onherroepelijk een feit zou worden is in een motie van de Ned. Natuurhist. Ver. te Utrecht een viertal punten bepleit:

- 1) Een veelzijdig wetenschappelijk onderzoek der gangenstelsels alvorens deze aan de mergelwinning ten offer vallen.
- 2) Het veilig stellen der restanten van de St.-Pietersberg die niet bestemd zijn voor de mergelwinning.
- 3) Deskundige inspectie van het geologisch materiaal dat bij de afgraving te voorschijn komt teneinde te verhinderen dat waardevolle fossielen tot cement worden verwerkt.
- 4) Het leggen van een in verhouding kleine toeslag op de cementprijs resp. het geven van geldelijke bijdragen door de N.V. Enci teneinde op deze wijze gelden bijeen te brengen voor het veilig stellen van thans nog resterende belangrijke krijthellingen in Zuid-Limburg, zoals o.a. Riesenbergh, Trichterberg, Savelsbosch, Rijkholterbosch, en de plateauwand van Sint Geertruid.

Aan punt 1 is ruimschoots tegemoet gekomen: Ondergronds is de berg geheel geïnventariseerd door Ir. D. C. van Schaik op kosten van de Enci. Over de flora en fauna is uitvoerig gerapporteerd door tal van deskundigen onder auspiciën van de Commissie inzake Wetenschappelijk Onderzoek van de St.-Pietersberg, die in 1958 haar werkzaamheden heeft beëindigd. Haar publicaties verschenen in dit maandblad, en werden geheel bekostigd door de Enci.

Punt 2 is dezer dagen op een persconferentie ter sprake gebracht door de Commission pour la Protection de la Montagne St.-Pierre. Men streeft naar een grensreservaat dat het resterende deel van de oosthelling op Nederlands gebied

E.N.C.I. groeve in 1964.

omvat en de terreinen rondom het kasteel Caestert in België.

Punt 3 is moeilijk te verwezenlijken. Er moeten bij de massale afgraving natuurlijk tal van fossielen kunnen worden gevonden. De mergel wordt echter met zulke snel werkende machinerieën gewonnen dat het uitgesloten is nog op fossielen te letten!

Het stemt tot voldoening dat al de terreinen opgenoemd in punt 4 thans als natuurreservaten eigendom zijn van de Staat. Ook gebiedt de eerlijkheid ervan te getuigen dat de N.V. Enci nog al eens in de beurs 'tast om natuurhistorisch belangrijke gebieden te helpen veilig stellen of te onderhouden.

Wat de toekomst zal brengen is niet bekend. Er is een landschapsplan opgesteld door Ir. Vallen te Roermond, dat na voltooiing van de afgraving moet worden uitgevoerd. Het omvat een binnenmeer van ± 90 ha, omzoomd door stranden, hetgeen ongetwijfeld een belangrijk recreatieoord zal worden vooral voor de inwoners van Maastricht. Op uitdrukkelijk verzoek van de Enci zullen de kalkrijke hellingen die het strand en het meer omgeven voor een gedeelte

een bestemming krijgen als natuurreservaat. Zonder enige twijfel zullen zich hierop een nieuwe kalkflora- en fauna gaan ontwikkelen. De samenstelling hiervan zal afhangen van de natuurlijke verspreidingsmiddelen van de diverse soorten. Wanneer dit geheel aan de krachten der natuur zal worden overgelaten wacht de beoefenaars der natuurwetenschappen een belangrijke en interessante taak: het beschrijven van deze nieuwe vestigingen! Het is echter ook mogelijk de natuur een beetje te helpen door de begeerde soorten van elders aan te voeren, en ook dan zal er op de St.-Pietersberg heel wat te beleven zijn! Van deze kant bezien zijn wij dank zij de Enci begonnen aan een reusachtig experiment! Misschien zijn onze kindskinderen haar daar nog wel eens dankbaar voor!

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht, op woensdag 1 april 1964.

De voorzitter deelt mede, dat het museum van de heer Th. P. A. van der Voort